

PANNON EGYETEM
MODERN FILOLÓGIAI ÉS
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

Oktató: Dr. Györe Géza

Tantárgy: Képességek fejlődése és fejlesztése

Tehetséggondozás gyakorlata a közoktatásban

Készítette: Dombi Tibor

Szak: Pedagógiatanár - Informatikatanár MA/levelező

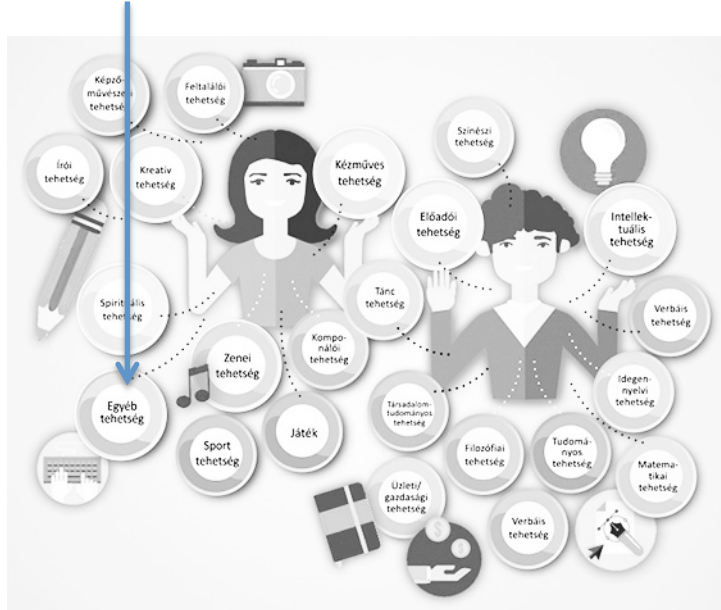
Tanév: 2016/2017. II. félév

Neptun-kód: ILK14J

Veszprém, 2017. május 2.

1. A tehetség fogalmának meghatározása

A tehetség fogalmának pontos és általános meghatározása lehetetlen feladat. Mint minden emberre vonatkozó ítélet. Egyik végleten a szigorú, már bizonyított vagy erősen várható teljesítményorientált nézőpont áll, másik oldalon pedig az olyan meghatározások, amelyek annyira elkenik a konkrét fogalmat, hogy a megengedő fogalmi kiterjesztés olyan képtelen kategóriát is fölvesz, hogy „egyéb tehetség“.

Főbb tehetség-területek(1)

Ebből világos, hogy a „tehetség az, akit annak tartunk“ elve mindig a minősítők oldaláról szorítja vagy tágítja a fogalom kereteit. Abban persze mindenkinek egyet kell érteni, hogy szociológiai értelemben a tehetség az egy *másság*. E különleges másság megjelenése, kezelése – végső soron ez a tehetséggondozás. Szerintem a társadalmi hasznossági elv elég támadható, hiszen pl. ma, amikor a költészet vagy az irodalom, egyáltalán a nyelvi-irodalmi kultúra társadalmi presztízse és dominanciája, és ezzel együtt általános befolyása a társadalom szellemi folyamataira rohamosan csökken, már ott tartunk, hogy csodálkozva gondolunk a rendszerváltozás körüli időkre, amikor a politikai színtér megtelt a politikai kultúrákat meghatározó filozófusokkal, írokkal, elég csak az első köztársasági elnökre gondolni.

Eszerint se sokra megyünk azokkal a megengedő meghatározásokkal, amelyek az ember tevékenység valamilyen meg sem határozott területére definiálják a tehetséget: „*valamelyik emberi tevékenységi kör*” kifejezés azokat a területeket jelenti, amelyeken a tehetség megjelenhet. Marland, Gardner és Piírtó elméletei utalnak arra, hogy milyen területen is nyilvánulhat meg a tehetség... Marland hat területet említ: az általános intellektuális képesség, a specifikus tanulási (iskolai) kompetencia, a kreatív gondolkodás, a vezetői rátermettség, a művészi tulajdonságok, és a pszichomotoros képességek.(2)

Egy másik megközelítésben Gardner hétféle intelligenciát különít el, amelyek a tehetség megnyilvánulásához hozzájárulhatnak. Ezek: a nyelvi, a logikai-

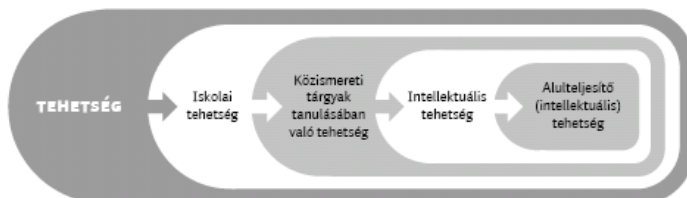
matematikai, a téri, a testi-kinesztetikus, a zenei, a társas (interperszonális) és az intraperszonális képességek. A társadalmi meghatározottságtól érdekesebb eljutni a hétköznapi világába, amely egyáltalán nem nélkülözi egyébként a magasztos célokat és eszmeiséget, gondolok pl. Zsolnai József pedagógus meghatározására:

„...a jövő pedagógusainak nem csupán »jó tanítóknak«, »jó tanároknak« kell lenniük, hanem olyan pedagógusoknak is, akik a pedagógiai problémaosztályok megfogalmazására és megoldására is képesek, értenek az alkotáshoz, a pedagógiai fejlesztéshez, a pedagógiai kutatáshoz – függetlenül attól, hogy ki milyen iskolafokon tanít, s hogy ki milyen szakos» (3)

Így vehető föl, hogy az egyik ilyen *problémaosztály* kétségtelenül a tehetséges tanulók sorsa, a tehetség kvantitatív megközelítésének módszertani kidolgozása, és helyi valamint általánosan is elfogadott életszerű munkaterv elkészítése.

2. A tehetség megjelenésének problémája

Szinte minden gyakorló pedagógus találkozott azzal az ambivalens pedagógiai helyzettel, hogy kiugróan tehetségesnek tartott gyerekek szenvednek az iskolai szervezeti keretek között, s nem egy tehetséget veszítettünk el amiatt, hogy az ilyen tehetség irányába például képtelen a rendszer engedményeket tenni, leginkább csak a jóindulaton múlik sorsuk kifutása. Ezzel a jelenséggel foglalkozik Mező Ferenc, amikor rámutat arra, hogy az „alulteljesítő“ tehetséges tanulók elvesznek a szokásos tehetségképünkben:

Alulteljesítő tehetséges tanulók beágyazottsága(4)

A jelenség vizsgálatára és precíz leírására intellektusbeli és teljesítésbeli mutatók bevezetését javasolja, és a kompenzálásra is konkrét javaslatokkal áll elő, ugyanakkor a gyakorlatban kevéssé valósul ez meg sajnos.

A tehetség nyomonkövetése ahogy itt is, egyre fontosabbá válik, és nem célravezető az egyes intézmények időegységekre korlátozott felelőssége.

Végül ki kell emelnünk az állami fenntartó által kibocsátott értelmezést, miszerint:

Kiemelten tehetséges gyermek, tanuló:

Az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló,

- aki átlag feletti általános vagy speciális képességek birtokában
- magas fokú kreativitással rendelkezik
- és felkelhető benne a feladat iránti erős motiváció, elkötelezettség. (5)

Bizonyára ebben a megfogalmazásban is domináns tudományos nézetek kaptak helyet, míg mások háttérbe szorultak, kiemelkedik a hozzáállásból a normatív paradigma, miszerint az általánoshoz képest kiugró képesség önmagában nem elég a tehetség kitüntető jelző „elnyeréséhez”. A problémamegoldás és az akarat beemelés a fogalom leírásába szintén kortünet, és kissé az az érzésünk, mintha a tehetségek nagyszámú elkallódására adott magyarázkodásról és némi felelősségelhátításról is szó lenne. Most akkor a társadalom igényeihez kell igazodnia a tehetségnek vagy a társadalom feladata megtalálni és istápolni a tehetséget? Gyarmathy Éva felfogása szerint a tehetséggondozás feladata abban rejlik, hogy a kiemelkedő teljesítményre képes egyéneket oly módon segítse, hogy képességeiknek megfelelő szintű eredményeket érjenek el, és belső lehetőségeiket kihasználva alkotó egyénekké váljanak. (6)

Itt is föl lehetne vetni, hogy egyrészt ki határozza meg – ráadásul előre ki látja – hogy mi számít kiemelkedő teljesítménynek, egy adott pontból hova lehet eljutni, másrészt az alkotó egyén megfogalmazás is, bár a kreativitásra utal, azért elég tág fogalom, hogy konkrét esetekre lehetne alkalmazni.

Bár blaszfémikus, de még azt a kérdést is föl lehetne vetni, hogy mondjuk egy erősen presszionált, sokféle eszközzel rendelkező gazdagon felszerelt otthoni háttér nyomására előtűnő képességbeli előnyt tekinthetünk-e tehetségnek – és meddig és honnan. Merthogy mi az iskolában csak a képességbeli többletet látjuk. És meg is fordítható a probléma, hogy az ilyen típusú tehetséggel mit kell kezdenie a társadalomnak, a közoktatásnak?

Némi támpontot nyújt ezügyben Czeizel három tehetségfogalma:

- a potenciális tehetség (giftedness)
- megvalósult tehetség (talent)
- és a párját ritkító tehetség (genius)

A tehetség szerinte gyermekkorban még csak potenciális lehetőség, később sok tudásszerzésre, szakmai tapasztalatokra és gyakorlásra van szükség ahhoz, hogy társadalmilag elismerhető teljesítmény álljon elő. (7)

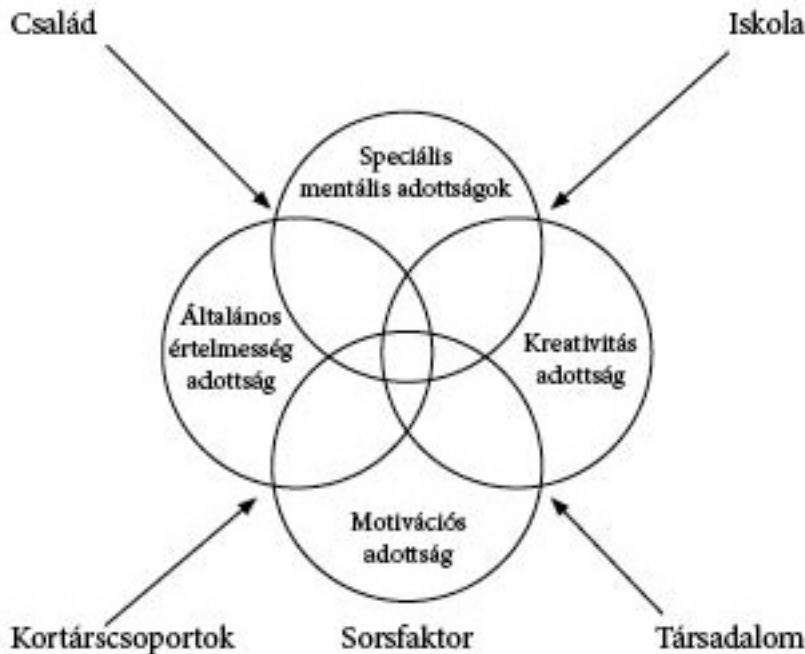
Itt viszont társadalomkritikánk berzenkedhet, hogy hát melyik társadalomról beszélünk? Tökéletes társadalom nincs, a politikai nyomás mindenhol eléri a tudományos és kulturális fejlődést, és bizony az a helyzet is előállt már a történelemben, amikor a társadalom nemhogy elsimerte a teljesítményt, hanem egyenesen elüldözte.

Mielőtt a konkrét formális tehetséggondozási gyakorlatra rátérnék, hadd idézzem a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége által készített, a tehetség társadalmi megítéléséről szóló felmérés egy vaskos megállapítását:

„A megkérdezettek többsége szerint siker kizárólag külföldön érhető el, a tehetség Magyarországon nem érték. Egybehangzó vélemény, hogy a tehetség kibontakoztatásához itthon nincsenek meg sem anyagi, sem szakmai szempontból a megfelelő lehetőségek, és a tehetségek nagy része elkallódik.” (8)

3. A tehetség gondozás formái

Czeizel talentum modellje (7) megpróbálja grafikusán értelmezni a tehetség elhelyezkedését a különböző erőterekben:

Tehetségről akkor beszél a szerző, ha ezek a tulajdonságok együttesen vannak meg egy személyben, a külső faktorok a külső tényezők, amelyek vagy segítik vagy gátolják a tehetség kibontakozását.

Ma a közoktatásban öt szempont jelenik meg a tehetséges tanulókkal való foglalkozás háttérében:

- oktatási törvény adta lehetőség
- szülői igény
- pedagógus szakmai hivatástudata
- harc a beiskolázandó gyermekekért
- presztízs az iskolában tanuló tehetségek által.

Az EMMI rendeletben írja elő a pedagógiai szakszolgálati intézmények feladatait a kiemelten tehetséges gyermekek, gondozásáról. Az intézmény feladata:

- a) korai tehetségfelismerés, tehetségazonosítás, amelynek során a tehetség életkori megjelenését figyelembe kell venni,
- b) a tehetséges gyermek személyiségfejlődésének támogatása, szükség esetén további megsegítésre irányítás,
- c) önismereti csoport szervezése és vezetése a tehetséges gyermekek részére,
- d) tanácsadás, támogatás a szülőknek,

- e) konzultáció a pedagógus részére,
- f) közös tehetség-tanácsadási fórum szervezése,
- g) speciális tehetségprogramban való részvételre javaslat adása. (9)

A tehetség különböző formáinak felismerését jellemzők segítik (10):

szabályos	takart	problémás	kreatív
magas tanulmányi szint, siker, könnyed és gyors tanulás	jó teljesítés, könnyű felfogás, visszahúzó, képességei töredékét használja, alulteljesítő	viselkedési problémák, agresszivitás, iskolaellenesség, álmodozás, kérdései, következtetései árulkodnak a tehetségéről	gyenge teszteredmények, szokatlan kérdésfelvetések, nonkonformizmus

Továbbá megnyilvánulásaiban is lehetnek negatív elemek:

Pozitív megnyilvánulások:

- szeretné megtudni, hogyan működnek a dolgok
- kérdései szokatlanok
- élénk a képzelete
- megtalálja az összefüggéseket, ahol más nem
- feladattudatos
- kitartó az őt érdeklő problémáknál

Negatív megnyilvánulások:

- mindenbe bele akar avatkozni
- ostobaságokat is megkérdez
- hazudozik, álmodozik
- szemtelenkedik
- makacs, öntörvényű
- csak a saját dolgai érdeklik. (11)

Az iskolai tehetséggondozás számos problémával néz szembe. Elsőleg a tehetségek megtalálása, hiszen a pedagógusokra nehezedő egyre nagyobb nyomás: növekvő óraszám, növekvő osztálylétszámok, növekvő adminisztrációs feladatok, minősítési procedúrákra és önálló továbbképzési területekre való készülés, mindeközben a tanítási folyamat az elsődleges, elég nehéz időt találni arra, hogy az egyébként nem nyilvánvaló, hanem például a takart tehetségek is megjelenjenek és kellő támogatást kapjanak. A szervezeti keretek bővítése terén elsősorban a szakkörök, fejlesztő foglalkozások játszhatnak szerepet, de sajnos a gyakorlatban ez is elég nehézkesen kivitelezhető hasonló okokból. Szerencsére a megnövekedett kommunikációs lehetőségek viszont új módjai a megfelelő szereplőkkel (család, szakember) való kapcsolatfelvételre és -tartásra, akár szervezési, akár más együttműködésről van szó.

Varga Erzsébet a közoktatás keretein belüli tehetséggondozás céljait a következőképpen foglalja össze:

- megismerni a tehetséget a különböző társadalmi rétegekben,
 - megérteni a tehetséget és megjelenési formáit,
 - segíteni, hogy a gyermek, tanuló saját képességeit felismerje, fejleszthesse,
 - kielégíteni a gyermek szükségleteit (megismerési, elfogadottsági, alkotási, biztonsági),
 - ösztönözni motivációját, kíváncsiságát és kreativitását,
 - erősíteni a személyiségét,
 - felkészíteni, hogy testileg, szellemileg egészséges, kreatív felnőtt váljék belőle.
- (10)

Jól kiviláglik ebből a célrendszerből az a kérdés, hogy mennyiben kell egy pedagógusnak ezeket a nevelési feladatokat csak a kiválasztottakra koncentrálni? Mennyiben térnek el a nem tehetséges tanulók egy ilyen feldorolástól?

4. A tehetségpontok rendszere

A tehetséggondozás sajátos modellje alakult ki az utóbbi időkben, az úgynevezett akkreditált Tehetségpontok. Ezek Kárpát-medencei rendszerét a tehetség.hu online felületen keresztül lehet megismerni, itt lehet regisztrálni és akkreditációra jelentkezni.

A Tehetségpont létrehozása önkéntes, önálló, helyi kezdeményezés, lényeges, hogy a létrejövő szervezet integráljon minél több helyi, a tehetséggondozásban megmozgatható szakembert. A hálózat folyamatosan bővül, az új szervezeteket a régiéik segítik. *„A hálózatépítés célja, hogy a Kárpát-medence minden magyarlakta térségében, a leghátrányosabb helyzetűekben is legyenek olyan pontok, amelyeken az induló tehetségek megvethetik a lábukat, és ahonnan kiindulva utat találhatnak az érvényesüléshez.”* (12)

A tehetségpontok minőségét akkreditáció garantálja, mely a felmérésben és minősítésben segít. Itt számba veszik, hogy hol tart a szervezet a kapcsolatépítésben, a tehetségsegítő feladatok ellátásához szükséges feltételek megteremtésében. Tehetségügyi szakértők keresik ilyenkor fel a Tehetségpontokat és konzultációk alapján győződnek meg a szakmai elvárások érvényesüléséről.

2016-ban kissé változott a minősítés és a követelmények. Egyik, hogy már nem tehetségterületeket, hanem programokat vizsgálnak, a másik, hogy akkreditált tehetségfejlesztő továbbképzésen résztvettek számát is meghatározták.

5. Összefoglalás

Számomra a tehetséggondozás pedagógiai feladata a közoktatásban kissé homályos. Úgy tűnik a gyakorlat is alátámasztja azt a felvetést, hogy az elméletek nem állják meg a helyüket a gyakorlatban, sem személyi, de főképp nem tárgyi-felszerelési körülményeiben nem tudja a tehetséggondozásban egy iskola azt nyújtani a megfelelő gyerekeknek, amire szükség lenne. Szinte kizárólag a szülőn és a szülő tehetőségén múlik, hogy egy gyermek a tehetségéhez mértén kap-e támogatást.

Természetesen vannak kivételes tehetségek, akikkel a megfelelő pedagógiai gárda, amíg a gyermek a közoktatásban marad, jó alapot tud adni, de a fent említett homály főleg arra vonatkozik, hogy mekkora merítéssel számoljunk a tehetségek gondozása terén? Ki és milyen formában ad erre megfelelő személyi és anyagi háttér?

Hivatkozások

- (1) – Főbb tehetség-területek Piirtó tehetség modellje nyomán
- (2) - Gyarmathy Éva: A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása. ELTE Eötvös kiadó, Budapest, 2006.
- (3) - Zsolnai József (2001): *Az alkotó pedagógia tovább(i) él(ete) Pápán*. VE TK Ped.Kutatóintézete, Pápa. 27. o.
- (4) – Mező Ferenc: Alulteljesítő tehetséges tanulók. Új Pedagógiai Szemle / 2008 augusztus-szeptember
- (5) – Nkt. (Értelmező rendelkezések) 4. § 14.
- (6) – Gyarmathy Éva: Tehetséges tanárok a tehetségeikért. Pedagógusképzés, 2003. 3-4. sz. 105-112. old.
- (7) – Czeizel Endre: Sors és tehetség, Minerva Kiadó, Budapest, 1977.
- (8) – A tehetségek nagyrésze elkallódik Magyarországon, Népszava, 2014. Jan. 18.
- (9) – 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről 30. § (1)
- (10) Varga Erzsébet: Tehetséggondozás a közoktatásban / tehetségpont.ejf.hu
- (11) Gyarmathy Éva nyomán
- (12) Tehetségpont-regisztráció / tehetség.hu